

Compilation of the principles of livable alley design from the perspective of children during the pandemic (case study: selected alleys from Zafaraniyeh neighborhood of Tabriz)

Pariya Nomani ^a , Asghar Molaei ^b , Masoumeh Ayashm ^{c*}

^a. Masters student, Department of Urban Planning, Faculty of Architecture and Urban Planning, Tabriz University of Islamic Arts, Tabriz, Iran

^b. Associate Professor, Department of Urban Planning, Faculty of Architecture and Urban Planning, Tabriz University of Islamic Arts, Tabriz, Iran

^{c*}. Assistant Professor, Department of Urban Planning, Faculty of Architecture and Urban Planning, Tabriz University of Islamic Arts, Tabriz, Iran

<https://doi.org/10.22034/ispdrc.2024.2027635.1097>

ARTICLE INFO

ABSTRACT

Keywords:

Pandemic
Covid-19
Livable alley
Children
Urban spaces

Received:

29 April 2024

Received in revised form:

23 June 2024

Accepted:

13 July 2024

pp.01-20

In today's world, we must prepare for various environmental and health-related crises. The Covid-19 pandemic has shed light on the readiness of our cities to face such challenges. During the pandemic, alleys became even more crucial for vulnerable groups, like children, who faced limited access to recreational and social facilities. This research focuses on the Zafaraniyeh neighborhood of Tabriz and identifies obstacles that children faced during the pandemic in urban spaces. The study emphasizes the importance of alley design and its role in increasing the quality of life for citizens. It also examines the principles of designing livable alleys from the perspective of children. The research approach includes both theoretical documents from library sources and field information obtained through observation and interviews. The findings reveal that livable alley design from the perspective of children has four dimensions: physical-spatial, functional, urban, and socio-cultural. To promote these dimensions, we need to secure green spaces, provide opportunities for children's games and interactions, and improve access. This study provides specific suggestions for improving urban spaces according to the needs of children and a deeper understanding of the pandemic's effects on public spaces. It also introduces strategies to face future health-related challenges.

Corresponding author (Email: m.ayashm@tabriziau.ac.ir)

انجمن علمی یاداند غیر عامل ایران

مجله شهر ایمن

شاپا الکترونیکی: 2676-556X

Journal Homepage: www.ispdrc.ir

مقاله پژوهشی

تدوین اصول طراحی کوچه زیست‌پذیر از دیدگاه کودکان در دوران وقوع پاندمی

(نمونه موردی: کوچه‌های منتخب از محله زعفرانیه تبریز)

پریا نعمانی - دانشجوی کارشناسی ارشد، گروه شهرسازی، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه هنر اسلامی تبریز، تبریز، ایران.
 اصغر مولایی - دانشیار، گروه شهرسازی، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه هنر اسلامی تبریز، تبریز، ایران.
 معصومه آیشم* - استادیار، گروه شهرسازی، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه هنر اسلامی تبریز، تبریز، ایران.

+

<https://doi.org/10.22034/ispdrc.2024.2027635.1097>

چکیده	واژگان کلیدی
در این دوران که تحولات چالش‌برانگیز محیطی و بهداشتی اجتناب‌ناپذیرند، همه‌گیری کووید-۱۹ به آشکارسازی میزان آمادگی فضاهای شهری ما برای رویارویی با بحران‌ها پرداخته‌است. کوچه‌ها که عناصر مهمی از پیکره شهری محسوب می‌شوند، اهمیت خود را بیش از پیش برای اقشار آسیب‌پذیر، مانند کودکان در دوران همه‌گیری، جایی که با محدودیت‌های جدی در دسترسی به امکانات تفریحی و اجتماعی مواجه شده‌اند، بروز دادند. با تمرکز بر محله زعفرانیه تبریز، در این پژوهش سعی شده‌است تا با توجه به ویژگی‌های کودکان و نقش مهم آن‌ها در ارتباط با محیط زندگی، اصولی برای طراحی کوچه‌های زیست‌پذیر از دیدگاه کودکان مورد بررسی قرار گیرد. در رویکرد تحقیق که به جنبه‌های کاربردی و توسعه‌ای می‌پردازد، علاوه بر تحلیل توصیفی، به استخراج مستندات نظری از منابع کتابخانه‌ای و بررسی ادبیات پژوهش پرداخته و اطلاعات میدانی نیز از طریق مشاهده و مصاحبه به دست آمده‌است. یافته‌های این تحقیق بیانگر آن است که تدوین اصول طراحی کوچه زیست‌پذیر از دیدگاه کودکان در محله زعفرانیه تبریز بر پایه چهار بعد است: کالبدی-فضایی، عملکردی، منظر شهری و اجتماعی-فرهنگی؛ که برای تحقق و ارتقای آن‌ها نیازمند ایمن‌سازی، توسعه دسترسی به فضاهای سبز و فراهم آوردن موقعیت‌هایی برای بازی و تعاملات کودکان هستیم. در نهایت این مطالعه، با پیشنهاداتی مشخص برای بهبود فضاهای شهری با توجه به نیازهای کودکان و درک عمیق‌تر از تأثیرات پاندمی بر استفاده از فضاهای عمومی، به مجموعه دانش موجود در این حوزه می‌افزاید و راهبردهای مواجهه با چالش‌های بهداشتی آینده را معرفی می‌کند.	پاندمی کووید-۱۹ کوچه زیست‌پذیر کودکان فضاهای شهری
	تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۲/۱۰
	تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۰۴/۰۳
	تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۴/۲۳
	صص. ۲۰-۰۱

* نویسنده مسئول Email: m.ayashm@tabriziau.ac.ir

مقدمه

اخیراً با وقوع بحران پاندمی کووید-۱۹، در سراسر جهان، در سبک زندگی فردی و اجتماعی افراد دگرگونی‌هایی ایجاد شده است. سازمان بهداشت جهانی شیوع این بیماری را عاملی برای به خطر افتادن سلامت جسمی و روانی مطرح کرده است (اتحاد، جمعه پور و عیسی لو، ۱۴۰۰: ۸۲ و ۸۳). در این دوره، شهرها شاهد تحولات بی‌سابقه‌ای بودند که توسط پاندمی جهانی کووید-۱۹ به راه افتاد. محدودیت‌های اجتماعی و قرنطینه‌ها، نیاز مردم به فضاهای زندگی شهری و کیفیت محیطی پیرامونشان را بیش از پیش آشکار ساخت (Costi, 2022: 10). در این میان، کودکان به عنوان شهروندانی جوان با نیازهای ویژه و ادراکات منحصربه‌فرد، در زمان همه‌گیری‌ها با چالش‌های بیشتری نسبت به بزرگسالان مواجه هستند. محدود شدن به فضاهای داخلی و کاهش فرصت‌های بازی و تعامل در فضای باز، بر رشد جسمی، روانی و اجتماعی آن‌ها تأثیرات منفی گذاشته است. کودکان به عنوان قشر آسیب‌پذیر، نیازمند محیط‌هایی هستند که به آن‌ها توجه کرده و آن‌ها را مخاطب خود قرار دهند. (Churchman, 2003: 100).

در طول محدودیت‌های پاندمی کووید-۱۹، فضاهای بیرونی محله مانند حیاط‌های پشتی/جلویی، پیاده‌روها، خیابان‌های آرام و پارک‌ها، مسیرهای محلی و کوچه‌ها، ظاهراً مکان‌های مهم‌تری برای کودکان و جوانان برای شرکت در فعالیت‌های بدنی به شمار می‌روند (Mitra, et al., 2020: 2). علاوه بر پاندمی، توسعه شهری ناهمگون در ایران و ساخت راه‌های جدید، تأثیرات منفی بر محیط‌های محلی وارد ساخته که ایمنی و آرامش را برای حرکت افراد پیاده در هر سن و با هر جنسیتی کاهش داده است. کودکان، که در گذشته در کوچه‌ها آموزش‌های اجتماعی و شادی‌های کودکانه را تجربه می‌کردند، اکنون با محدودیت‌های شدیدی مواجه هستند که مانع بازی و فعالیت آزاد آن‌ها شده است. این شرایط نه تنها خلاقیت و کنجکاوی آن‌ها را محدود می‌کند، بلکه محیطی ناامن و خصمانه به وجود می‌آورد (شیع، ۱۳۸۶: ۵۸).

از آنجایی که در بین فضاهای شهری مختلف، کوچه‌ها به عنوان عروق حیاتی شهرها، نقش مهمی در شکل‌گیری تجربیات روزمره دارند؛ لذا، طراحی کوچه‌های زیست‌پذیر که متناسب با نیازهای روزمره کودکان و در عین حال قادر به حمایت از آن‌ها در زمان بحران‌های بهداشتی باشند، حائز اهمیت بوده و مستلزم درک عمیق‌تری از این نیازها و ادراکات است. از این رو، محله زعفرانیه تبریز، به علت کاهش حضور کودکان در

کوچه‌ها و خیابان‌های آن، مورد توجه قرار گرفت. این محله پتانسیل لازم برای افزایش میزان زیست‌پذیری و پاسخدهی به کودکان در شرایط وقوع بحران‌های خاص را در بردارد. بنابراین، مناسب سازی این محله و فضاهای شهری درون آن نظیر کوچه‌ها باعث بازگرداندن کودکان به زندگی اجتماعی شده و مسئولیت آن‌ها را نسبت به حفظ و نگهداری این فضاها بیشتر می‌کند. این مطالعه در پی آن است که اصول طراحی کوچه‌های زیست‌پذیر را از منظر کودکان شهری تعریف کند تا به ارتقای کیفیت زندگی کودکان در دوران چالش‌برانگیز پاندمی و پس از آن کمک کند و به دنبال پاسخ به این پرسش است که «چه مولفه‌ها، شاخص‌ها و راهکارهایی در بازطراحی کوچه زیست‌پذیر برای کودکان در شرایط پاندمی، در محله زعفرانیه موثر است؟»

بدون تردید انجام پژوهش‌های مرتبط با انسان‌ها به ویژه کودکان، مشکلات و محدودیت‌های بسیاری را در پی دارد که ممکن است در کل فرایند پژوهش اثر گذار باشد. در این پژوهش این محدودیت‌ها شامل نبود پژوهش‌های کیفی مناسب در باب موضوع مورد بررسی بوده و باعث ایجاد سردرگمی، چالش‌ها و بلاتکلیفی پژوهشگران در کلیه مراحل تحقیق به ویژه طرح سوالات اولیه، رسیدن به اشباع نظری تا تحلیل انوهای از داده‌های کیفی به ویژه در قسمت نتیجه‌گیری و رسیدن به متغیرهای پژوهش شده است. همچنین، به دلیل فرایند طولانی مطالعات کیفی و ایجاد ارتباط با کودکان و جلب اعتماد آن‌ها، در بخش گردآوری داده‌ها مشکلاتی را در بر داشته است.

۱- پیشینه پژوهش

با ظهور بیماری کووید-۱۹ مطالعات زیادی در راستای نحوه تحقق این بیماری، ویژگی‌ها و ارزیابی اثرات آن بر روی سلامت جسمی و روانی انسان و همچنین میزان تاب‌آوری فضاهای شهری در برابر این بیماری انجام گرفت که در ادامه به بررسی تعدادی از تحقیقات صورت گرفته در زمینه کرونا، کودکان و فضاهای شهری زیست‌پذیر پرداخته شده است.

در مطالعه‌ای توسط موراتیدیس و ایاناکو (۲۰۲۲)، زیست‌پذیری شهرها تحت تأثیر عواملی همچون رضایت و شادی در واحدهای همسایگی ارزیابی شده است. این تحقیق، به این مسئله پرداخته است که نزدیکی به مرکز شهر، امنیت و حس تعلق به مکان به رضایت شهروندان کمک می‌کنند. در حالی که شادی از عواملی مانند امنیت، آرامش، انسجام اجتماعی و تراکم کم واحدهای همسایگی متأثر می‌شود. همچنین، تفاوت‌های فرهنگی و محلی، به ویژه در رابطه با تأثیر امکانات محلی و

فضای سبز بر زندگی شهری، می‌توانند بر نقاط قوت و ضعف زیست‌پذیری تأثیر گذار باشند (Mouratidis & Yiannakou, 2022).

بر اساس مطالعات شریفی و خاوریان گرمسیر (۲۰۲۰)، تحقیقات در مورد کووید-۱۹ و شهرها را می‌توان به چهار موضوع اصلی طبقه بندی کرد: (۱) کیفیت محیط زیست، (۲) تأثیرات اجتماعی-اقتصادی، (۳) مدیریت و حاکمیت، و (۴) حمل و نقل و طراحی شهری. با این حال، به این موضوعات به طور متعادل پرداخته نمی‌شود و دانش موجود عمدتاً به موضوع کیفیت محیطی مرتبط است که موضوعات فرعی مانند تأثیرات کیفیت هوا، عوامل محیطی مؤثر بر انتقال ویروس از طریق هوا و تأثیرات بر چرخه آب شهری را پوشش می‌دهد. کیفیت هوا و عوامل محیطی غالب هستند، اما اصطلاحات کلیدی دیگری مانند شهرهای هوشمند و تراکم نیز وجود دارد، که به موضوعات دیگر تعلق می‌گیرند (Sharifi & Khavarian-Garmsir, 2020).

مور و همکاران (۲۰۲۰)، در مقاله خود با عنوان «تأثیر شیوع ویروس کووید-۱۹ بر رفتارهای حرکتی و بازی کودکان و جوانان کانادایی: یک نظرسنجی ملی»، شواهدی از پیامدهای جانبی شیوع کووید-۱۹ را ارائه می‌دهد که تأثیر نامطلوبی بر حرکات و رفتارهای بازی کودکان و جوانان کانادایی را به دنبال دارد (Moore, et al., 2020).

میترا و همکاران (۲۰۲۰)، در مقاله خود با عنوان «رفتارهای حرکتی سالم در کودکان و جوانان در طول همه گیری کووید-۱۹: بررسی نقش محیط واحد همسایگی»، الگوهای افزایش/کاهش فعالیت بدنی را در میان کودکان و نوجوانان کانادایی در سنین ۵ تا ۱۷ سال در طول همه‌گیری کووید-۱۹ بررسی می‌کنند. نتایج حاکی از آن است که برای کودکان، خانه‌ها (در مقابل آپارتمان‌ها) به شرط دور بودن از جاده اصلی با افزایش فعالیت‌های خارج از منزل همراه بود. برای نوجوانان، تراکم پایین مسکن و دسترسی به پارک‌ها در محله‌های پر تراکم، احتمال افزایش فعالیت‌های خارج از خانه را در طول همه‌گیری افزایش می‌دهد (Mittra, et al., 2020).

مرادی و همکاران (۱۴۰۲)، در پژوهشی با عنوان «موفه‌های محیطی تأثیرگذار در ارتقای هوش حرکتی کودکان (مطالعه موردی: پارک شادی و پارک نوشیروانی بابل)» بیان می‌کنند که ارتباط کودکان با محیط اطراف آن‌ها سبب رشد و شکوفایی‌های فیزیکی و ذهنی آن‌ها می‌شود. با شیوع ویروس کرونا و به دنبال آن تعطیلی مدارس و کاهش ارتباط کودکان با یکدیگر، ساخت فضاهای شهری

مختص به کودکان با توجه به نیازها و خلاقیت‌های کودکان، آن‌ها را نه تنها به سمت تحرک، بلکه به سمت زندگی اجتماعی و فراگیری بسیاری از فعالیت‌های مفید و کشف خلاقیتشان سوق می‌دهد. از آن-جایی که محیط بر ارتقای هوش حرکتی کودکان تأثیر زیادی دارد، طراحی و ساخت فضاهای بازی شهری و فراهم کردن محیط مدرسه، آموزش با روش‌هایی متفاوت (مانند اجرای نمایش و انجام آزمایش‌های عملی برای فهم بیشتر دروس) و بازی‌های موجود در مدرسه تأثیر چشم‌گیری بر ارتقای هوش حرکتی کودکان دارد (مرادی و همکاران، ۱۴۰۲).

نوریان و فلاح (۱۴۰۱)، در مقاله‌ای با عنوان «ارزیابی شاخص‌های زیست‌پذیری شهرهای هوشمند در دوران پسا کرونا (مطالعه موردی منطقه ۱۲ شهرداری تهران)» به بررسی چهار بعد (زیست محیطی، اجتماعی، اقتصادی و مدیریتی) و نوزده شاخص (پتانسیل‌های طبیعی، میزان فضاهای سبز عمومی، انعطاف‌پذیری، سرزندگی و نشاط فضاهای شهری و ...) مؤثر در زیست‌پذیری شهرهای هوشمند و اولویت‌بندی نقش آن‌ها در کاهش آثار مخرب در دوران پساکرونا پرداخته شده‌اند. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که ابعاد زیست‌محیطی، مدیریتی، اقتصادی و اجتماعی دارای اهمیت بوده که در ابعاد مذکور به ترتیب شاخص‌های بهداشت و سلامت فرد و محیط، ایمنی و امنیت، بهره‌وری اقتصادی و تأمین زیرساخت فناوری اطلاعات دارای بیشترین امتیاز و تأثیر می‌باشد (نوریان و فلاح، ۱۴۰۱). اسداله‌ئی و رافضی (۱۴۰۰)، در پژوهش خود با عنوان «تأثیرات روانی ویروس کرونا و قرنطینه‌ی پس از آن بر کودکان با استفاده از آزمون‌های ترسیمی: یک مطالعه موردی»، به بررسی تأثیرات روانشناختی ویروس کرونا و قرنطینه بر کودکان می‌پردازد. نتایج حاصل از تحلیل و تفسیر ترسیم‌ها، بیانگر وجود اضطراب و ترس بالا، سرزندگی کم، پرخاشگری و خصومت، احساس ناامنی و ناکارآمدی، تردید و انفعال در این دوران است (اسداله‌ئی، و رافضی، ۱۴۰۰).

حسینی و بهاری نژاد (۱۴۰۰) در تحقیقی با عنوان «تبیین ارائه راهکارهای طراحی فضاهای شهری زیست‌پذیر شاد در راستای ارتقای کیفیت زندگی» بیان می‌کنند که احساس رضایت و شادی از شاخص‌های اساسی زندگی فردی و اجتماعی محسوب می‌شود که رابطه مستقیمی با شرایط زندگی و ارتباطات اجتماعی دارد. در این پژوهش فضاهای شهری و ارتباط بین این فضاها از طریق مولفه‌هایی نظیر انعطاف‌پذیری، خوانایی، تنوع کالبدی و نفوذپذیری ارزیابی شد. با درک نیازهایی که در محیط شهری متوجه مادران و کودکان آن‌ها

پاندمی کووید-۱۹ تأثیر گسترده و پیچیده‌ای بر شهرها و فضاهای شهری در سراسر جهان گذاشته‌است. این ویروس ناشناخته از طریق سیستم‌های حمل و نقل شهری، مکان‌های عمومی همچون بازارها، پارک‌ها و مراکز خرید گسترش یافت، و باعث تغییرات عمده در روال زندگی روزمره شهروندان شد. بعضی شهرها بطور کامل قرنطینه شدند، و برخی دیگر اقدامات اجتناب‌ناپذیری از جمله فاصله‌گذاری اجتماعی و خانگی اتخاذ کردند، که منجر به تغییرات عمده در چگونگی استفاده از فضاهای شهری شد. شهر در طول بحران کرونا می‌تواند هم به عنوان منبع افزایش بیماری‌ها از طریق تعاملات اجتماعی و هم به عنوان بستری برای کاهش و سازگاری با همه‌گیری‌ها عمل کند (Daneshpour, 2020). با نگاهی به مصائب فعلی و با توجه به اینکه احتمال مواجهه با همه‌گیری‌های دیگر در آینده وجود دارد، نیاز به بازبینی الگوهای قبلی و ارائه راهکارهای جدید برای تعاملات شهروندان و عملکرد فضاهای شهری، ضروری یافته‌است (Connolly et al, 2020).

بطور کلی، شهرها برای حل مشکلات بهداشتی و دسترسی به سلامت و فراهم کردن فضا و فرصت‌هایی برای ساکنان شهری تکامل یافته‌اند. مشکل اغلب شهرهای جهان، انعطاف‌پذیری اندک در برخورد با این پدیده است. لذا لازم است تا با درک ویژگی‌های فضاهای شهری و مولفه‌های رفاه انسانی، شرایطی را در برنامه‌ریزی فضاهای شهری در نظر گرفت تا در عین تداوم فعالیت‌ها، زنجیره انتقال را کاهش داد (یوسفی‌ماتک و همکاران، ۱۴۰۱: ۶۴-۶۳).

۲-۲- زیست‌پذیری در فضاهای شهری

زیست‌پذیری ترجمه کلمه (*Livability*) در زبان انگلیسی و شهر زیست‌پذیر معادل عبارت (*Livable city*) است. در برخی متون فارسی معادل عبارت فوق را سرزندگی شهری نامیده‌اند درحالی‌که سرزندگی از دیدگاه کوین لینچ به عنوان معیار بیان گردیده است. در فرهنگ آکسفورد (*Livability*) به معنای «دارای ارزش زندگی» و (*Vitality*) به معنای فعال بودن و پر انرژی بودن تعریف شده‌است. رابرت کوان نیز در فرهنگ شهرسازی در مقابل واژه زیست‌پذیر، «مناسب برای زندگی» و «فراهم آورنده کیفیت زندگی خوب» را تعریف می‌کند (بندر آباد، ۱۳۹۰: ۴۹). اولین بار اصطلاح زیست‌پذیری بطور مستقیم

است و در نظر گرفتن فضاهایی جهت گذراندن اوقات فراغت، ایجاد فضایی امن برای استفاده از دوچرخه که ضمن ایجاد فضای جمعی مناسب و اعمال تنوع به روش‌های مختلف در شهر از میزان آلودگی هوا نیز می‌کاهد، مسیریابی راحت و غیره که هر کدام زیر مجموعه‌ای از مولفه‌های شهری کارا می‌باشند (حسینی، و بهاری‌نژاد، ۱۴۰۰).

بهزادفر و همکاران (۱۳۸۸) نیز در پژوهش خود با عنوان «تلقی شهروندان از کوچه خوب و معیارهای شکل‌دهنده آن (مطالعه موردی شهروندان تهرانی)»، اظهار کردند که خوب بودن یکی از معیارهای پاسخ‌دهندگی کیفی مکان‌های همگانی شهر، از جمله کوچه‌ها، است. دیدگاه شهروندان از ویژگی‌های کوچه خوب یکی از مهمترین عوامل تأثیرگذار بر تصمیم‌گیری است. از میان ۷ شاخص نهایی، پراکنش دو شاخص «آسایش پیاده‌ها و قابلیت استفاده برای همگان» عنصر مسلط ترجیعی در اکثریت قریب به اتفاق مناطق بوده‌است (بهزادفر و همکاران، ۱۳۸۸). پژوهش‌های بسیاری از سال ۲۰۲۰ در رابطه با بیماری کووید-۱۹ و اثرات آن بر روی سلامت جسمی و روانی افراد در سنین مختلف، صورت گرفته‌است. اما پژوهش‌های اندکی در رابطه با طراحی فضاهای شهری زیست‌پذیر به ویژه کوچه برای کودکان در شرایط وقوع بحران‌هایی همچون پاندمی اخیر انجام گرفته‌است. لذا در این پژوهش سعی شده‌است تا با مطالعه پژوهش‌های انجام شده و تلفیق اطلاعات بدست آمده از مبانی نظری، به بررسی دیدگاه کودکان در جهت تبیین شاخص‌ها و راهکارهای مناسب برای افزایش زیست‌پذیری کوچه‌ها به ویژه در شرایط وقوع بحران‌های همه‌گیر پرداخته‌شود.

۲- مبانی نظری

۲-۱- پاندمی و شهر

در تاریخ چندین بیماری پیامدهای مختلفی بر جنبه‌های مختلف زندگی انسان داشته و منجر به تغییراتی در ابعاد اجتماعی، اقتصادی، فناوری و محیط زیست انسان در مقیاس جهانی و محلی شده‌است (دارابی و همکاران، ۱۴۰۰: ۱۸۰). در مجموع، دوازده همه‌گیری بیماری‌های عفونی و پانزده قحطی بزرگ در تاریخ دویست ساله اخیر ایران را می‌توان شناسایی کرد که آخرین آن همه‌گیری کووید-۱۹ می‌باشد (عباسی، ۱۴۰۰: ۲۴۴).

توسط داندل اپلیارد تحت عنوان «خیابان‌های زیست‌پذیر» در سال ۱۹۸۱ مطرح شد (Casellati, 1997).

زیست‌پذیری مفهومی کلی است که با برخی از مفاهیم و اصطلاحات دیگر همچون پایداری، کیفیت زندگی، کیفیت مکان و اجتماعات سالم مرتبط است (حجاریان و دالوندی، ۱۴۰۱: ۳۷).

به دلیل آگاهی از خطراتی مانند رشد سریع جمعیت، ازدحام و شلوغی، از بین رفتن زمین‌های کشاورزی و فضاهای باز، کمبود مسکن مناسب و معقول، افزایش نابرابری‌های اجتماعی و از بین رفتن حس تعلق به مکان، هویت مکانی و زندگی اجتماعی که کیفیت زندگی جوامع را تهدید می‌کنند، مفهوم زیست‌پذیری بوجود آمد (حجاریان و دالوندی، ۱۴۰۱: ۳۹). زیست‌پذیری، به یک مجموعه سیستمی (روستا، شهر) گفته می‌شود که در آن به سلامت اجتماعی، اقتصادی، کالبدی و روانی همه ساکنانش توجه می‌شود. این کیفیت درباره فضاهای (شهری، روستایی) مطلوب که غنای فرهنگی را انعکاس می‌دهند، می‌باشد. اصول کلیدی که به این مفهوم استحکام می‌بخشد شامل برابری، عدالت، امنیت، مشارکت، تفرج و قدرت بخشیدن می‌باشد (غفاریان بهرمان و همکاران، ۱۳۹۵). به مکانی زیست‌پذیر اطلاق می‌شود که شرایط مناسب اجتماعی، روانی، مادی و پیشرفت شخصی برای تمام ساکنان آن فراهم باشد.

در اغلب تعاریف موجود زیست‌پذیری را با کیفیت زندگی معادل در نظر گرفته‌اند. در واقع کیفیت زندگی شهروندان با توانایی آن‌ها برای دسترسی به زیرساخت‌ها (حمل و نقل، ارتباطات، آب و فاضلاب)، غذا، هوای پاک، مسکن ارزان، اشتغال موثر و فضاهای سبز گره خورده است (Wade & Seymoar, 2005: 2). در شهر زیست‌پذیر به سلامت اجتماعی، کالبدی و روانی همه ساکنان توجه می‌گردد. غنای فرهنگی در این شهر انعکاس می‌یابد و از برابری، شان، دسترسی پذیری، تفریح، مشارکت و قدرت بخشیدن برخوردار است. این شهر برای همگان طراحی می‌گردد و باید جذاب، بالارزش، ایمن برای کودکان و سالمندان، منبع کسب درآمد ساکنان شهر و حومه آن بوده و دسترسی راحت و آسان به فضاهای سبز برای کودکان و سالمندان را فراهم کند، بطوریکه کودکان بتوانند بازی کرده و به گفت‌وگو و تعاملات اجتماعی بپردازند (ماجدی، بندرآباد، ۱۳۹۳: ۶۶ - ۶۷).

در سال ۱۹۶۹، اپلیارد به همراه مارک لینتل توانست نشان دهد که ترافیک غیرمحمولی در خیابان‌ها باعث تضعیف کیفیت زندگی در این محدوده‌های مسکونی می‌شود. اکتشافات آن‌ها در مطالعه‌ای که سه خیابان با ویژگی‌های متفاوت را مقایسه کرد، به تکوین روش‌های سنجش زیست‌پذیری در خیابان‌های مسکونی انجامید که در شناساندن مفهوم خیابان‌های زیست‌پذیر اهمیت داشت. در ادامه، در سال ۱۹۸۲، اپلیارد و آلن جیکوبز در مقاله‌ای با عنوان «به سوی بیانیه‌ای برای طراحی شهری» تأکید کردند که شهرها باید محیطی امن و با آسایش و به دور از ازدحام جمعیت و آلودگی‌های زیست‌محیطی را به ویژه برای کودکان در نظر بگیرند تا زندگی شهری ساکنان را بهبود بخشند (پاکزاد، ۱۳۸۹: ۱۶۰-۱۶۱).

همچنین سوزان و هنری لنارد (۱۹۸۷)، در کتاب خود با عنوان «شهرهای زیست‌پذیر»، چهار بخش اساسی اصول اجتماعی، اصول طراحی، عوامل تقویت‌کننده، ترافیک و اهمیت پیاده را مطرح کردند. در این راستا اصول اجتماعی شامل فراهم آوردن دسترسی آسان، امکان استفاده منظم و مکرر از فضا، تقویت احساس تعلق، خاطره انگیزی و ... است. اصول طراحی یک شهر زیست‌پذیر دربرگیرنده طراحی پیاده مدار، حس محصوریت، طراحی فضای سبز، پیچیدگی و تنوع و همچنین طراحی مکان‌های مکث و نشست می‌باشد. در کنار آن، عوامل تقویت‌کننده شهر زیست‌پذیر، بازارها، ورودی‌ها، کافه‌ها و درنهایت جشنواره‌ها و سرگرمی‌های خیابانی هستند و در نهایت پیاده‌مداری شامل تناسب حمل و نقل و کاربری زمین، توجه به نیاز همه سنین، دسترسی به گونه‌های مختلف حمل و نقل، مقیاس انسانی و ... می‌گردد. در سال ۲۰۰۳ نظریات مختلف روزنامه نگاران و نویسندگان در رابطه با شهر زیست‌پذیر در کتابی با عنوان «به سوی شهر زیست‌پذیر» گردآوری شد که مهم‌ترین موارد و اصول ایجاد آن توجه به حرکت پیاده در شهرها، شکل فشرده شهر و مقیاس انسانی، نفوذ فضای سبز دردون محلات و اختلاط کاربری‌ها از جمله اصول ایجاد جوامع زیست‌پذیر است (بندرآباد، ۱۳۹۰: ۵۶-۶۳).

با توجه به آنچه گفته شد می‌توان زیست‌پذیری شهری برای کودکان را برآورده شدن تمامی نیازهای کودکان برای زیستن در فضاهای شهری در نظر گرفت که فقط به جنبه‌های کالبدی شهری (نظیر المان‌های شهری، خیابان‌ها و پیاده‌روهای مناسب) بستگی ندارد بلکه سایر جنبه‌های اجتماعی (نظیر

امنیت اجتماعی و ...)، اقتصادی (نظیر مسکن مناسب، حق بیمه و ... و زیست محیطی (ارتباط با طبیعت، محیط سالم و بهداشتی و ...) را نیز در بر می‌گیرد (روستایی و کوهی قولقاسم، ۱۴۰۲: ۹۵).

در مجموع، زیست‌پذیری امتیازی کلی است که وابستگی مستقیم به شرایط فردی و محیطی ساکنان فضاهای شهری دارد. هر چقدر که پاسخگویی فضاهای شهری به نیازهای متفاوت ساکنین آن مطلوب‌تر باشد، زیست‌پذیری نیز افزایش می‌یابد و قاعدتاً شهرهایی که به بهبود امنیت، کاهش آلودگی صوتی، ایجاد هویت مکانی و ارتقای مشارکت اجتماعی کمک کنند و فضای سبز شهری و دسترسی به امکانات عمومی را فراهم آورند، در افزایش قابلیت زیست‌پذیری سهیم خواهند بود.

۲-۳- جایگاه کودک در فضای شهری

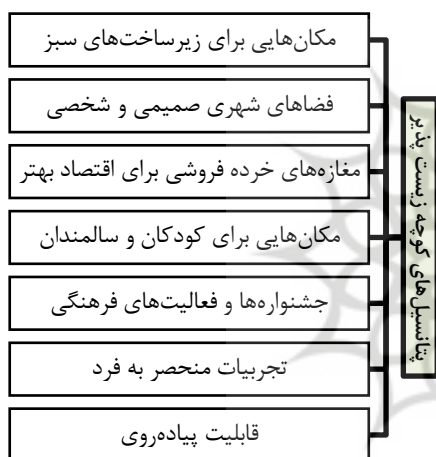
طراحی شهری و برنامه‌ریزی از نظر تاریخی با هدف ایجاد فضاهای بهتر برای خانواده‌ها و به خصوص کودکان شکل گرفته‌است. ابن‌زر هاورد با ایده باغ شهرها، مفهومی نو در طراحی شهری عرضه کرد که واکنشی به نتایج شهرنشینی بی‌برنامه پس از انقلاب صنعتی و نیازهای خانواده‌های آن دوران بود. این ایده، پایه و اساس تمایل رو به رشد برای ارتقای تجربه کودکان در فضاهای عمومی شد. در انگلستان پس از جنگ، الهام گرفته از این جنبش و همراه با معماری مدرن، زمینه‌های مسکونی جدیدی تدوین شد که فضای سبز و دوستانه‌ای را برای پیاده‌روی ساکنین به ویژه خانواده‌های جوان به ارمغان آورد. در آمستردام، آلدو وان ایک زمینه‌های عمومی را با چشم‌انداز مبتکرانه و با در نظر داشتن نیازهای کودکان طراحی کرد. در همان حال، جین جیکوبز و کوین لینچ، در مورد تجربیات شهری کودکان و والدین بحث کردند و به جای تمرکز بر بازسازی‌های کلان شهری، پیچیدگی‌های موجود در بافت شهری و محله‌ها را مورد توجه قرار دادند. با این حال، در اواخر دهه ۱۹۷۰، دیدگاه‌های مدینه فاضله شهری و محله‌های دوست‌داشتنی و خانواده‌پسند رنگ باخته بود و بسیاری از شهرهای جهانی با عزیمت خانواده‌ها، کاهش جمعیت و چشم‌انداز ضعیف مواجه بودند. در نهایت، در دهه ۱۹۹۰، جنبش جهانی شهرهای دوستدار کودک با پشتیبانی یونیسف و متأثر از ایده‌های لینچ شکل گرفت و رویکردی بین‌المللی نسبت به حقوق و مشارکت کودکان در برنامه‌ریزی‌های شهری ایجاد کرد، که این در

کنوانسیون حقوق کودک سازمان ملل در سال ۱۹۸۹ مورد توافق قرار گرفت. در زمینه ارتباط شهر با کودک، نظریات متعددی وجود دارد، اما معتبرترین آن‌ها "شهر دوستدار کودک" است که برای اولین بار در دهه ۹۰ توسط یونیسف ارائه شد. در این طرح، تأکید بیشتر بر نقش هویتی شهر نسبت به جنبه‌های عملکردی و کالبدی آن است (رجبی و حاجی قاسمی، ۱۳۹۲). شکل‌گیری مفهوم شهر دوستدار کودک در این دوران اهمیت جایگاه کودک در فضاهای شهری را مورد توجه قرار می‌دهد.

بطور کلی، مفهوم «شهر دوستدار کودک» در چگونگی اداره شهرها بر اساس علاقه کودکان خلاصه شده‌است. در واقع به شهرهایی گفته می‌شود که حقوق اساسی کودکان، مانند سلامت، حمل و نقل، آموزش، فرهنگ و حمایت رعایت گردد. بر این اساس کودکان حقوقی دارند که می‌توانند نظراتشان را در شهر ابراز کنند (Riggio, 2002: 46). از دیدگاه توسلی (۱۳۹۰)، شهر دوستدار کودک شهری است که در آن خواسته‌های کودک در اولویت قرار گرفته و شرایط اجتماعی، فرهنگی و معماری شهر در راستای تأمین نیازهایشان باشد و حقوق کودکان در سیاست‌ها، قوانین، برنامه‌ها و بودجه‌ها منعکس می‌شود. در واقع شهر دوستدار کودک، مکانی است که کودکان در آن احساس امنیت و آرامش می‌کنند و قادرند به کاوش و یادگیری در مورد فضاهای پیرامون خود بپردازند. یک شهر دوستدار کودک، یک شهر دوستدار مردم نیز می‌باشد (توسلی، ۱۳۹۰: ۲۲).

از آنجایی که زنان همواره مسئولیت مراقبت مستقیم از کودکان و فرزندان را دارند، باید در جایگاه مرکزی فرایند برنامه‌ریزی شهری و طراحی فضاهای شهری قرار بگیرند. ضرورت و اهمیت این مسئله در این است که مادران و کودکانشان همچون مردان و سایر اقشار جامعه به برقراری تعاملات اجتماعی و گذران اوقات فراغت نیاز دارند. اما به دلیل کمبودها به ویژه پایین بودن سطح امنیت و ایمنی، تمایل کمتری به حضور در فضاهای شهری دارند. طبق مطالعات صورت گرفته، زنان دارای کودک از فضای عمومی بیشتر به منظور پیاده روی، بهره‌گیری از فضاهای بازی، استراحت و تعاملات اجتماعی در پارک‌ها و فضاهای سبز استفاده می‌کنند. همچنین این فضاهای عمومی باعث شکل‌گیری حافظه جمعی برای مادران و کودکانشان می‌گردد (کریمی و همکاران، ۱۳۹۹: ۵۰-۵۱). لذا، این فضاها باید

نیازهای عینی و ذهنی شهروندان مربوطه هم‌پیوندی داشته باشد. در همین راستا، ساکنین یک «کوچه خوب»، تلقی خود از این فضای همگانی را در سازگاری و تناسب ویژگی‌های محیطی آن با نیازها و داشته‌های عینی و ذهنی جمع خود بیان می‌کنند و به عوامل فردی و اجتماعی زیادی اشاره می‌کنند. این کوچه‌ها از دیدگاه شهروندان باید فضایی برای تعاملات اجتماعی بوده و علاوه بر اینکه از جذابیت و زیبایی بصری بهره‌مند هستند، باید ایمنی و امنیت مناسب را برای همگان فراهم کنند. پاکیزه بودن و آسایش پیاده‌ها نیز از دیگر معیارهای کوچه خوب از دیدگاه شهروندان است (بهزادفر و همکاران، ۱۳۸۸: ۱۱۷). از دیدگاه فالکو و هامپتون (۲۰۱۰)، پتانسیل‌هایی که می‌توان برای کوچه در نظر گرفت به شرح شکل ۱ است:

شکل ۱- پتانسیل‌های کوچه زیست‌پذیر (Falko & Hampton, 2010: 6)

در گذشته واحدهای همسایگی و محلات فرصت بازی و گذراندن اوقات فراغت را به کودکان می‌دادند اما رشد بی‌رویه جمعیت در کلان‌شهرها و ساخت و سازهای متراکم بدون در نظر گرفتن عوامل ساختار بخش جامعه شهری، شکل زندگی شهری را تغییر داد. زندگی شهری امروز تحت تاثیر عوامل اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، شکافی را بین کودکان و فضاهای عمومی شهر به وجود آورد که فضای مجازی، بازی‌های رایانه‌ای و ... این سعی در پر کردن این شکاف داشته‌اند. در نتیجه کودک امروز تحرک و پویایی لازم در فضای بیرون از خانه را ندارد و به دنبال آن سلامت فیزیکی و روانی او تحت تاثیر قرار می‌گیرد. لذا باید محیط‌های شهری به گونه‌ای برای آنان مناسب سازی

پاسخگوی نیازها، ایمنی و حس‌تعلق زنان، برای استفاده از آن‌ها نیز باشد.

بطور کلی، کودکان به عنوان یکی از گروه‌های حساس و تأثیرپذیر در جامعه، نیازها و انتظارات خاصی از فضاهای شهری دارند. توجه به هر یک از این نیازها در طراحی فضاهای شهری تأثیرگذار است. آن‌ها باید توانایی انجام بازی‌ها و فعالیت‌های اجتماعی را در محیط‌های امن و محافظت شده‌ای داشته باشند. فضاهایی مانند پارک‌ها، زمین‌های بازی و فضاهای سبز برای کودکان اهمیت دارند، چرا که این فضاها به آن‌ها اجازه می‌دهند که با دیگران تعامل داشته باشند، مهارت‌های حرکتی خود را تقویت کنند و شادی و خلاقیت خود را به نمایش بگذارند. (رجبی و حاجی قاسمی، ۱۳۹۲). شهر اگر به کودکان خود توجه نکند و مشکلات سخت‌افزاری و نرم‌افزاری آن‌ها را نشناسد، در واقع حیات نسل آینده خود را به خطر انداخته است. (معینی، ۱۳۹۵). لذا طراحی فضاهای عمومی برای کودکان، شکل فضای شهری را تغییر داده و به شهر این فرصت را می‌دهد که به محیطی دوست‌داشتنی برای کودکان و شهروندان خود تبدیل شود. با ترکیب مکان‌های مختلف از محیط شهری، مانند جداره‌های شهر، گذرگاه‌ها، مسیرها همچون خیابان‌ها و کوچه‌ها، پارک‌ها و مکان‌هایی برای تفریح و سرگرمی، فضاهای عمومی و زیست‌پذیر برای کودکان را می‌توان خلق کرد و یا بهبود بخشید.

۲-۴- کوچه‌های زیست‌پذیر برای کودکان

کوچه یک مسیر باریک برای عابران پیاده یا ارائه خدمات است که از بین ساختمان‌ها یا پشت آن‌ها می‌گذرد. کوچه‌ها اغلب فضاهای فراموش شده در محیط‌های شهری هستند که عل‌رغم وجود تفاوت از نظر عرض، مصالح، کاربرد و حتی نام در کشورهای دیگر، یک چیز در آن‌ها مسلم است: نه تنها فضای مهمی را برای خدمات فراهم می‌کنند، بلکه فضای عمومی ارزشمندی نیز برای افراد گروه‌های مختلف به شمار می‌روند و از پتانسیل بالایی برای بهره‌برداری برخوردارند (Falko & Hampton, 2010: 6-7)

از دیدگاه مصطفی بهزادفر و همکاران (۱۳۸۸)، خوب بودن یکی از معیارهای پاسخ‌دهندگی کیفی مکان‌های همگانی شهر، از جمله کوچه‌هاست که البته شاخص‌ها و متغیرهای آن بر حسب محیطی، ویژگی‌ها و دیدگاه متفاوت است. در واقع خوب بودن، یک ارزش اجتماعی و فرهنگی است که معادل سازی آن برای صفات فضاهای همگانی شهری، می‌تواند با

تدوین اصول طراحی کوچه زیست‌پذیر از دیدگاه کودکان در دوران وقوع پاندمی

خودرو نسبت به خیابان‌های اصلی هستند. این کوچه‌ها به کمک محیط‌های امن و دعوت کننده برای بازی و اکتشاف، به توسعه مهارت‌های اجتماعی، جسمی و شناختی کودکان کمک می‌کنند و زمینه ساز تجربه‌های مثبت در سال‌های آینده زندگی آن‌ها می‌شوند.

۲-۵- مدل مفهومی پژوهش

تغییرات شهرسازی در شهرهای بزرگ به ویژه در دوران پاندمی و پس از آن، که منجر به کاهش فضاهای باز و امن برای بازی کودکان شده‌اند، نیاز به بازنگری عمیق در برنامه‌ریزی و طراحی شهری دارند. بدین منظور در شکل ۲ به بررسی مدل مفهومی پژوهش و مولفه‌های تاثیرگذار در طراحی کوچه زیست‌پذیر برای کودکان در شرایط پاندمی پرداخته شده‌است.

شود که بتوانند علاوه بر نبود نگرانی از سوی والدین، در فضاهای شهری ایمن از نظر کالبدی و اجتماعی، بدون هرگونه عامل جرم خیز و یا تهدیدی، حضور پیدا کنند (کیانی و اسمائیل زاده کواکی، ۱۳۹۱).

بطور کلی، کوچه‌های زیست‌پذیر، مفهومی را در برابر مفهوم خیابان‌های عبوری و معابر وسیع شهری قرار می‌دهند. کوچه‌های زیست‌پذیر به بهبود کیفیت زندگی شهری و افزایش امنیت، سلامت و شادابی ساکنان، به ویژه کودکان، می‌انجامند. اصول طراحی کوچه‌های زیست‌پذیر براساس تقویت ارتباط اجتماعی و تشویق کودکان به بازی و فعالیت در فضای باز استوار است، که این امور ساختاری از زندگانی اجتماعی را پدید می‌آورند. این کوچه‌ها عموماً دارای فضایی با تراکم پایین‌تر، گیاهان و فضای سبز بیشتر، مبلمان شهری کاربردی مانند نیمکت‌ها و فضاهای بازی، و کمترین میزان ممکن از ترافیک

شکل ۲- مدل مفهومی پژوهش

این پژوهش، بر دو بخش کتابخانه‌ای (اسنادی) و مشاهدات میدانی استوار است. مطالعات اسنادی و کتابخانه‌ای که شامل کتب، تحقیقات و مقالات دیگر پژوهشگران می‌باشد، در تدوین

۳- روش پژوهش

هدف این پژوهش کاربردی و توسعه‌ای بوده و راهبردهای انجام آن توصیفی-تحلیلی است. روش جمع آوری اطلاعات در

کمتر به اندازه نمونه توجه شده است و تنها تعمق داده ها و نکات دریافتی از ساکنان مورد توجه قرار گرفته است. همچنین در آخر از کودکان خواسته شد تا کوچه یا شهر مورد علاقه خود را نقاشی کنند. در فرآیند تحلیل نیز از روش های کدگذاری باز محوری و گزینشی استفاده شده است که در نهایت با استفاده از مقولات تبیین شده از کدگذاری ها، کیفیات لازم برای طراحی فضاهای شهری مورد علاقه کودکان، استخراج گشت.

۴- نمونه موردی

شهرک زعفرانیه یکی از شهرک های جدید الاحداث شهر تبریز است که واقع در منطقه ۲ شهر تبریز می باشد. این شهرک یکی از شهرک های جنوب شرق تبریز است که از لحاظ موقعیت نسبی از سمت شمال به دانشگاه تبریز و بلوار ۲۹ بهمن، از سمت غرب به کوی فرهنگیان و ساری زمین، از سمت شرق به ائل گلی و رجایی شهر و از جنوب به کوی میرداماد و اتوبان شهید کسایی محدود است. شهرک زعفرانیه دارای بافت طراحی شده بوده که کاربری غالب آن را بافت مسکونی تشکیل می دهد (علیزاده، ۱۳۹۱: ۸۳). کوچه های منتخب آن، به دلیل مشهود بودن حضور کودکان در آن، از پتانسیل بالایی جهت طراحی یک فضای زیست پذیر برای کودکان برخوردار است. این کوچه ها امروزه به محلی برای پارک و عبور و مرور خودرو تبدیل گشته و به لحاظ نامطلوب بودن شرایط کالبدی، عرصه را برای حضور کودکان به ویژه در فصول گرم سال و با شیوع بیماری های همه گیر تنگ کرده است.

چهارچوب نظری پژوهش مورد استفاده قرار گرفته اند. همچنین در ادامه با استفاده از مشاهدات میدانی، پرسشنامه و مصاحبه از کودکان و خانواده هایشان داده های مورد نیاز گردآوری و در ادامه با کدگذاری مناسب، به تحلیل کیفی جواب های مصاحبه شوندگان پرداخته شده است.

با توجه به حساس بودن شرایط پژوهش (از آن جهت که مخاطب پژوهش کودکان بودند) برای فهم زمینه کاری مصاحبه و بررسی روایی صوری آن، قبل از اجرای مصاحبه اصلی، نیاز به راهنمایی مصاحبه در قالب آزمون اولیه احساس شد. در این پیش آزمون، ۱۰ نفر از کودکان در محدوده مورد مطالعه با روش گلوله برفی انتخاب شده و مصاحبه عمیق جهت طرح سوالات باز مصاحبه نیمه ساختاریافته در مرحله بعد، انجام گرفت. سپس با ۱۰ نفر از متخصصان برنامه ریزی شهری، اساتید دانشگاهی و دانشجویان دکتری متخصص در این حوزه مشورت صورت گرفت. یافته ها از مصاحبه آزمون اولیه مشخص کرد که سوالات باید به زبان تفصیلی تری برای مشارکت کنندگان تعیین شوند؛ لذا سوالات از ۴ مورد به ۶ مورد افزایش یافتند. از آنجایی که در ابتدا مشارکت کنندگان از میان کودکان انتخاب شده بودند، با توجه به جواب های کودکان و اشباع نظری نیاز بود تا والدین کودکان و همچنین مسئولین (اعضای شورای محله) نیز جزو مشارکت کنندگان پژوهش در نظر گرفته شوند.

در مرحله دوم مصاحبه، انتخاب مشارکت کنندگان به روش گلوله برفی (اشباع شدن) صورت گرفته است. جامعه آماری شامل ۵۰ نفر از والدین، ۲۰ نفر از کودکان در بازه سنی ۵ تا ۱۲ سال با رعایت نسبت جنسیت و ۱۰ نفر از مسئولین محله می باشد. به دلیل اهمیت ارتباط سازی و جلب اعتماد کودکان، در این روش

شکل ۳- نقشه محدوده مورد مطالعه

۵- بحث و یافته‌های پژوهش

جدول ۱- مقولات استقلال فردی کودکان و همراهی والدین

ردیف	مفاهیم	مقولات
۱	بازی در حیاط منزل، نبود ایمنی در خیابان‌های پرتردد، مکان‌های سرپوشیده امن،	امنیت و ایمنی
۲	نظارت و امنیت، همراهی والدین به دلیل سن کم فرزندان	قابل رویت و نظارت بودن

۵-۲- معاشرت و تعاملات اجتماعی با دوستان

بررسی پاسخ‌ها در جدول ۲ نشان می‌دهد که والدین ممکن است بر مبنای دلایل متعددی تصمیم به خروج با فرزندان یا اجازه دیدار آن‌ها با دوستانشان بگیرند. یکی از این عوامل می‌تواند توسعه مهارت‌های اجتماعی و عاطفی کودکان باشد، که از طریق بازی و تعامل با همسالان خود به دست می‌آید. والدین همچنین ممکن است به انگیزه تقویت سلامت روانی و جسمانی فرزندان خود، به ویژه از طریق فعالیت‌های فیزیکی و بازی در فضای باز، احساس مسئولیت کنند. آشنایی با محیط و آموزش استقلال نیز می‌تواند در این تصمیمات نقش داشته باشد. از سوی دیگر، ملاحظات عملی همچون تعهدات زمانی،

۵-۱- استقلال فردی کودکان و همراهی والدین

در بررسی استقلال فردی کودکان و همراهی والدین و همچنین درک دیدگاه والدین در مورد ایمنی فرزندان در بیرون از خانه، بخصوص در مکان‌هایی که فرزندان اجازه بازی و تفریح دارند؛ عدم اجازه والدین به حضور و بازی کودکان در فضاهای شهری معمولاً ناشی از موارد امنیتی، بهداشتی، و اجتماعی است. والدین به دلایلی نظیر ترافیک سنگین، نبودن زیرساخت‌های ایمن برای بازی کودکان، فقدان نظارت کافی، خطر ربوده شدن یا آزار، نگرانی از ارتباط با افراد ناشناس، و آلودگی‌های محیطی ممکن است ترجیح دهند کودکان خود را در فضای مسدود و کنترل‌شده نگه دارند. این نگرانی‌ها می‌توانند ناشی از تجارب شخصی، اخبار و گزارش‌های منفی در رسانه‌ها، یا حکایت‌های دیگر والدین باشند در جدول ۱ متغیرهای متناسب با سوال اول بدست آمده‌است.

جدول ۳- مقولات امکانات مناسب برای کودکان در فضاهای عمومی محل سکونت

ردیف	مفاهیم	مقولات
۱	فضای سبز و محل بازی کودکان	توجه به منظر نرم (فضای سبز و طبیعی)
۲	پارک، شهربازی و استخر، فضاها و امکانات بازی	شکل اشیا و وضع مراکز بازی
۳	مراکز تفریحی و ورزشی، مراکز فرهنگی همچون کتابخانه و خانه فرهنگ	تعبیه پاتوق تنوع فعالیت‌ها اختلاط کاربری
۴	محل دوچرخه سواری	تسهیلات حرکت دوچرخه زیرساخت‌های عابر پیاده

۵-۴- اوقات فراغت در دوران پاندمی و پس از آن

طبق تحلیل‌های صورت گرفته در جدول ۴، تأثیر همه‌گیری کرونا بر گذران اوقات فراغت کودکان قابل توجه بود. در شرایط همه‌گیری، شاهد کاهش فعالیت‌های بدنی بوده و تمایل کودکان به خانه نشینی، تماشای تلویزیون، استفاده از دستگاه‌های دیجیتال همچون تبلت‌ها، کامپیوترها و تلفن‌های همراه برای تفریح، آموزش آنلاین و برقراری ارتباط با دوستان و خانواده‌ها، افزایش یافت. همچنین در این دوران به دلیل محدودیت و کاهش فرصت‌ها برای برقراری تعاملات اجتماعی مستقیم با دوستان و همسالان؛ از یک سو منجر شد تا فرصت‌های بیشتری برای انجام فعالیت‌های خانگی ایجاد شده و خانواده محوری گسترش یابد و از سوی دیگر باعث ناتوانی کودکان در برقراری ارتباط با سایر همسالان خود و کاهش رشد اجتماعی آن‌ها گردد. شرایط دوران پساکرونا به تدریج به بازگشت به روال عادی‌تری اشاره دارد که تأثیرات محسوسی بر گذران اوقات فراغت کودکان داشته‌است. در این دوران شاهد بازگشت کودک به انجام فعالیت‌های فیزیکی بیرون از خانه، تمایل به بازی و ورزش، تدام استفاده از فناوری و وسایل دیجیتالی برای یادگیری و تفریح، تغییر در اولویت‌های فراغتی و باز آموزی تعاملات اجتماعی به منظور برقراری ارتباط مجدد با همسالان، می‌باشیم.

ترافیک، هزینه‌ها و مسافت تا مکان‌های مناسب بازی نیز ممکن است در تصمیم‌گیری والدین دخیل باشند. علاوه بر این، اطمینان از امنیت بچه‌ها و انتخاب محیط‌هایی که توسط والدین یا مراقبین مورد اعتماد نظارت می‌شوند، می‌تواند عامل مهمی در اجازه دادن یا ممانعت از بیرون رفتن کودکان باشد.

جدول ۲- مقولات معاشرت و تعاملات اجتماعی با دوستان

ردیف	مفاهیم	مقولات
۱	بازی با دوستان در حیاط منزل، همراهی والدین با کودکان در محیط خارج از خانه، نظارت بازی آن‌ها با دوستانشان	امنیت و ایمنی نظارت اجتماعی
۲	نداشتن همبازی و دوستان هم‌محله‌ای	مناسبات و روابط همسایگی
۳	سیگار کشیدن در سنین پایین	ناهنجاری‌های اجتماعی
۴	بهبود روابط اجتماعی، معاشرت با دوستان، بازی با دوستان	تعاملات اجتماعی تامین نیازهای اجتماعی و جمعی کودک

۵-۳- امکانات مناسب برای کودکان در فضاهای عمومی محل سکونت

طبق نتایج بدست آمده از جدول ۳، فضاهای عمومی محل سکونت باید با داشتن ویژگی‌ها و امکاناتی که تحرک و خلاقیت را تشویق کند، منبع شادی و رضایت باشند. این فضاها باید شامل محوطه‌های بازی ایمن و متنوعی همچون سازه‌های بازی، سرسره‌ها، و ارتفاعات قابل صعود باشند که فرصتی برای کشف و بازی ارائه می‌دهند. در ضمن، فضاهای سبز، مانند پارک‌ها و باغچه‌های کوچک، برای کاوش در طبیعت و فعالیت‌های زیست‌محیطی کودکان حیاتی هستند. در کنار این‌ها، وجود مبلمان شهری کودک‌پسند مثل نیمکت‌ها در ابعاد کوچکتر، امکانی برای استراحت و گذراندن زمان در کنار خانواده و دوستان را فراهم می‌آورد. در نهایت، طراحی شده برای ایمنی، با عناصری مانند روشنایی کافی و مسیرهای دسترسی مناسب، به کودکان امکان می‌دهد تا با خیال راحت‌تری در فضاهای عمومی به بازی و اکتشاف بپردازند.

جدول ۴- مقولات اوقات فراغت در دوران پاندمی و پس از آن

ردیف	مفاهیم	مقولات
۱	تمایل به گردش، رفتن به فضاهای باز و سرپوشیده، رفتن به مسافرت	هدایت کودک به فضاهای سالم خانواده محوری
۲	تمایل به بازی و ورزش، رفتن به مراکز آموزشی و ورزشی، انجام بازی دسته جمعی، علاقه به فضاهای تجاری و تفریحی	تنوع و اختلاط کاربری‌ها تنوع فعالیت‌ها پایه ریزی زیرساخت‌های آموزشی و پرورشی کودکان بازی‌های دسته جمعی
۳	عدم راحتی در برقراری ارتباط با دیگران	تعیبه پاتوق کم رنگ شدن مناسبات همسایگی تعاملات اجتماعی
۴	تمایل به رفتن به پارک و طبیعت	طبیعت گرایی

۵-۵- اتفاقات جالب در مسیر رفت و آمد کودکان

طبق یافته‌های پژوهش در جدول ۴، در مسیرهای رفت و آمد کودکان، طبیعت، حیوانات، فعالیت‌های بیرونی، وسایل نقلیه، ساختمان‌ها و سازه‌ها، فروشگاه‌ها و ویتترین مغازه‌ها، مراودات اجتماعی و نشانه‌ها و علائم شهری می‌تواند برای آن‌ها جذاب باشد. مسیرهایی که ویژگی‌های طبیعی و عناصر پیچیده‌ای دارند، مانند باغ‌های اکتشافی، مسیرهای آموزشی یا نصب‌شده با تابلوهای تعاملی و ایستگاه‌های بازی، عناصر غافلگیرکننده مانند آثار هنری شهری، مجسمه‌ها و نقاشی‌های دیواری به شکل بازی می‌توانند توجه کودکان را به خود جلب کرده و به آن‌ها اجازه دهند تا خود را در محیط‌های خیال‌انگیز قرار دهند. همچنین، ارائه دادن محرک‌های حسی مختلف از قبیل صوتی، لمسی و بصری در طول این مسیرها برای جذاب‌تر کردن تجربه رفت و آمد برای کودکان امری حیاتی است.

جدول ۵- مقولات اتفاقات جالب در مسیر رفت و آمد کودکان

ردیف	مفاهیم	مقولات
۱	علاقه به طبیعت، درختان سرسبز و گل آرایی، توجه به پرندگان و حیوانات	پیوند با طبیعت
۲	توجه به اتفاقات پیرامون، توجه به عبور وسایل نقلیه، علاقه به اشیای متحرک، علاقه به تعاملات اجتماعی	ارتباطات محیطی آموزندگی
۳	توجه به نشانه‌ها و مسیرهای جالب، توجه به نشانه‌ها و علائم راهنمایی و رانندگی	تصور ذهنی ادراک بصری- فضایی خوانایی
۴	علاقه به معماری خانه‌ها و نماها	معماری خانه‌ها
۵	کاربری‌های جاذب کودکان، توجه به فعالیت‌ها	تنوع و اختلاط کاربری‌ها دسترسی به خدمات تنوع فعالیت‌ها

۵-۶- فضاهای مناسب برای بازی از دیدگاه

والدين

از دیدگاه والدین، در عرصه شهرسازی مدرن، پدیدآورند محیط‌هایی که هم متناسب با نیازهای تربیتی کودکان باشند و هم فراهم‌آورنده امنیت و رفاه برای آن‌ها، از مسائلی است که والدین بدان اهمیت می‌دهند. مکان‌های عمومی ویژه کودکان مانند پارک‌های تجهیز شده با امکانات بازی ایمن، سازوکارهای فیزیکی متنوع و فرصت‌های تعامل اجتماعی، به عنوان موجبات کلیدی پرورش استعدادهای جنبشی و اجتماعی به شمار می‌آیند. همچنین، مراکز آموزش متمرکز بر کودکان مانند موزه‌ها و کتابخانه‌ها، از طریق ارائه برنامه‌های تعاملی و خلاقانه، به تقویت مهارت‌های شناختی و تخیلی می‌پردازند. این محیط‌ها باید با توجه به دسترسی آسان و بی‌خطر برای خانواده‌ها و کودکان طراحی شوند تا تضمین‌کننده یک تجربه آموزشی و همچنین تفریحی دلپذیر باشند.

شکل ۴- نقاشی کودکان

فضاهای سبز که کودکان معمولاً دوست دارند در نقاشی‌های خود به تصویر بکشند، نه فقط به دلیل جذابیت ظاهری بلکه به دلیل فراهم کردن بستری برای اکتشاف و بازی در دل طبیعت اهمیت دارند. درختان، بوته‌زارها و چمن‌زارها، امکاناتی را فراهم می‌آورند که کودکان می‌توانند در آنجا قایم‌باشک بازی کنند، دنبال رد پروانه‌ها بگردند یا به دنیای تصورات خویش سفر کنند. در نهایت، تحلیل نقاشی کودکان به ما یادآوری می‌کند که امکانات بازی و فضای سبز باید به گونه‌ای طراحی شوند که بتوانند ذهن کنجکاو و جستجوگر کودکان را به سمت فعالیت‌های سازنده و مثبت هدایت کنند و به این ترتیب، تأثیری ماندگار بر توسعه جامعه و آینده کودکان بگذارند. زمانی که کودکان ماشین‌ها و استخرها را در نقاشی‌های خود به تصویر می‌کشند، این موضوع می‌تواند برای شهرسازان و طراحان شهری حاوی پیام‌ها و معانی خاصی باشد. ماشین‌ها در نقاشی‌های کودکان اغلب نمایانگر علاقه به حرکت، انرژی، سرعت و تغییر هستند. این نماد می‌تواند علاقه طبیعی کودکان به کاوش، ترقی و کنجکاوی در مورد فناوری و چگونگی حرکت دنیای اطرافشان را بیان کند. در مقابل، استخرها ممکن است نمایانگر علاقه کودکان به فعالیت‌های آبی، بازی‌های گروهی، لذت از فضاهای مشترک و همچنین نیاز آن‌ها به فضاهایی برای استراحت و تفریح باشد. وجود استخرها در نقاشی‌ها همچنین می‌تواند تمایل کودکان به تجربه محیط‌های تعاملی و پر انرژی را نشان دهد.

جدول ۶- مقولات فضاها و مکان‌های مناسب برای بازی از دیدگاه والدین

ردیف	مفاهیم	مقولات
۱	مراکز تفریحی و بازی رایگان، پارک‌های امن، تجهیزات و امکانات بازی	شکل اشیا و وضع مراکز بازی
۲	مراکز آموزشی و فرهنگی، مراکز ورزشی، شهر کودکان، شهر مشاغل	تنوع فضایی تنوع و اختلاط کاربری‌ها تعبیه پاتوق آموزندگی
۳	دسترسی به پارک و فضاهای تفریحی	دسترسی پذیری
۴	فضاهای سرپوشیده و ایمن	ایمنی و امنیت
۵	مکان‌های بهداشتی کاهش آلودگی‌های زیست محیطی	کاهش آلودگی‌های زیست محیطی
۶	محلهایی برای دوچرخه سواری و اسکیت	تسهیلات حرکت دوچرخه زیرساخت‌های عابر پیاده

۷-۵- بررسی و تحلیل نقاشی کودکان

تحلیل نقاشی‌های کودکان می‌تواند آینه‌ای دقیق از خواسته‌ها و تمایلات درونی آن‌ها نسبت به فضای ایده‌آل برای اوقات فراغت‌شان باشد. به صورت کلی، نقاشی‌هایی که کودکان از فضاهای خارجی انجام می‌دهند، اغلب شامل عناصری همچون فضای سبز، پرده‌خت، آسمان آبی، نور خورشید، فضاهای باز برای دویدن و بازی، و عناصری مانند تاب‌ها، سرسره‌ها، و مکان‌هایی برای کاوش‌های خلاقانه و کنجکاوانه هستند. کودکان بیشتر تمایل دارند فضاهایی را ترسیم کنند که در آن‌ها احساس آزادی و امنیت کنند، جایی که بتوانند با دوستان خود معاشرت کنند و درگیر فعالیت‌های گروهی شوند.

جدول ۷- ابعاد، شاخص‌ها و متغیرهای حاصل از یافته‌های

پژوهش		
ابعاد	شاخص‌ها	متغیرها
کالبدی- فضایی	تناسبات فضایی	- تنوع فضایی
	ایمنی و امنیت	- معماری خانه‌ها - قابل رویت و نظارت بودن فضا (نظارت اجتماعی)
عملکردی	آسایش و آرامش کودک‌مداری	پوشش گیاهی - زیرساخت‌های عابرپیاده
	کارآیی و پاسخدهی	- تنوع و اختلاط کاربری‌ها - تنوع فعالیت‌ها - تسهیلات حرکت - دوچرخه - دسترسی پذیری - کاهش آلودگی‌های زیست محیطی - پیوند با طبیعت - ارتباطات محیطی - شکل اشیا و وضع مراکز باز - خوانایی - ادراک بصری- فضایی - توجه به منظر نرم (فضاهای سبز و طبیعی)
منظر شهری	خودکفایی کودک‌مداری	
	بازی‌مداری	
اجتماعی- فرهنگی	خاطره انگیزی	
	زیبایی و جذابیت	
اجتماعی- فرهنگی	اجتماع پذیری	- تعبیه پاتوق - بازی‌های دسته جمعی
	مشارکت	- آموزندگی - تعاملات اجتماعی - خانواده محوری
اجتماعی- فرهنگی	حس تعلق	

نقاشی آپارتمان‌ها می‌تواند نشانگر دیدگاه کودکان نسبت به خانه و احساس امنیت و تعلق باشد. همچنین، تصویر آپارتمان‌ها در کنار فضاهای باز نشان‌دهنده این است که کودکان زندگی مسکونی را در مجاورت با فضای باز مورد انتظار دارند. خیابان‌ها در نقاشی‌های کودکان معمولاً نشان دهنده فضاهایی برای ارتباط و تعامل هستند. شهرسازان و طراحان شهری از این تصاویر می‌توانند دریابند که کودکان خیابان‌ها را نه فقط به عنوان راه‌هایی برای حمل و نقل، بلکه به عنوان فضاهایی برای بازی و ملاقات با دیگران مهم می‌شمارند. حضور دوستان در نقاشی‌ها نشان‌دهنده ارزشی است که کودکان برای روابط اجتماعی و تعاملات قائل هستند. این مسئله به طراحان شهری یادآوری می‌کند که فضاهای شهری باید به گونه‌ای طراحی شوند که ایجاد فرصت‌هایی برای دیدار و ارتباط مردم به ویژه کودکان را تسهیل کنند. در ادامه متغیرهای حاصل از یافته‌های پژوهش در جدول ۷ آورده شده‌است.

۶- نتیجه‌گیری

امروزه، به دلیل گسترش و رشد شهرها، و شیوع بیماری کووید-۱۹ در فضاهای شهری، مسائل مربوط به شهرسازی به یکی از مهمترین مسائل زندگی انسان در ابعاد کمی و کیفی تبدیل شده‌اند. به همین دلیل، تمرکز بر تئوری‌های نوین شهرسازی مانند شهر زیست پذیر به منظور حل مشکلات شهری، ارتقای کیفیت زندگی در شهر، بهره‌وری در مدیریت شهری و هدایت شهر به سمت بیشترین مطلوبیت، با رعایت ارزش‌های بومی و محلی بیشتر به اهمیت بالاتری دست یافته‌است (رخشانی نسب و نیری، ۱۳۹۷). مطالعات داخلی و خارجی در رابطه با شاخص‌های زیست پذیری نشان داد که بیشترین تأثیر در آن بر تعاملات اجتماعی، کرامت و ارزشمندی مردم در جامعه است. امنیت نیز در بسیاری از مطالعات به عنوان یکی از شاخص‌های زیست پذیری شناخته شده‌است. این مطالعات نشان داده‌است که اجتماعات محلی، مشارکت شهروندان، و سیستم‌های حمل و نقل مهمترین عوامل برای ارتقای زیست پذیری در شهرها هستند. با این حال، کمترین تأثیر بر زیست پذیری شهری به شاخص‌های مدیریت شهری، کیفیت زندگی، سرزندگی، و حفاظت از مرکز شهر اختصاص داده شده‌است. از آنجا که شرایط مکانی، زمانی و اقتصادی بسیاری از شهرها متفاوت است، توافق کلی درباره تعریف و اصول زیست پذیری شهری وجود ندارد. این موضوع به علت وابستگی زیاد این مفهوم به شرایط محلی و بستر اجتماعی-اقتصادی و مدیریتی شهرهاست (ضرغام روانبخش و همکاران، ۱۴۰۰). طبق بررسی‌های صورت گرفته، کوچه‌های زیست‌پذیر می‌توانند فضاهای شهری مطلوبی برای کودکان باشند، به شرطی که به خوبی طراحی شوند. پاندمی کووید-۱۹ و اقدامات پیشگیری از جمله فاصله‌گذاری اجتماعی، موجب تغییر مهم در سبک زندگی افراد به ویژه کودکان شد.

همچنین بررسی مطالعات پژوهشگران مشخص گردید که پژوهشگران به طور کلی به جنبه‌های بهداشتی و روانی حاصل از پیامدهای بحران کرونا بر روی کودکان توجه دارند و در فضاهای شهری، بزرگترین چالش در طول این دوره برای کودکان احساس عدم امنیت و فقدان فرصت برای بازی و تعامل اجتماعی در فضاهای شهری می‌باشد. لذا، کوچه‌های زیست‌پذیر می‌توانند نقشی حیاتی ایفا کنند. با ایجاد فضاهای بازی خلاقانه با فاصله‌گذاری مناسب و رعایت پروتکل‌های بهداشتی، کودکان می‌توانند با حداقل خطر، از بازی‌های فیزیکی لذت ببرند.

بطور کلی، در دوران پس از پاندمی، آموزش‌های به دست آمده از تجربیات دوران پاندمی باید به یادگیری‌های ماندگار تبدیل شوند. کوچه‌های زیست‌پذیر می‌توانند با فراهم کردن فضاهای بازی و یادگیری ایمن و با کیفیت، محیطی مناسب برای رشد و توسعه کودکان پس از پاندمی ارائه دهند. محدودیت‌های ترافیکی می‌توانند علاوه بر تضمین امنیت، به تشویق فعالیت‌های فیزیکی و ارتباطات اجتماعی کمک کنند. لذا، با توجه به شور و اشتیاق طبیعی کودکان به کاوش و بازی، طراحی فضاهایی که این ویژگی‌ها را تقویت کند نه تنها برای جوان‌ترین شهروندان بلکه برای کل جامعه منفعت دارد. کودکان با تمایل ذاتی خود به کشف و بازی می‌توانند به عنوان نشانگرهایی برای زنده‌تر کردن محیط‌های شهری و استفاده بهینه از فضا برای همه شهروندان عمل کنند. به این ترتیب، ادغام دیدگاه‌های کودکان در فرایندهای طراحی و تصمیم‌گیری شهری می‌تواند به ایجاد فضاهایی منجر شود که به‌طور فعال بر آموزش، روابط اجتماعی، توسعه جسمانی و رفاه عاطفی تمام ساکنین تأثیر می‌گذارد. در ادامه در جدول ۸. راهکارها و پیشنهاداتی متناسب با مشکلات و کمبودهای محله از دیدگاه والدین و کودکان آن‌ها آورده شده‌است.

جدول ۸- پیشنهادات و راهکارهای طراحی متناسب با مشکلات و کمبودهای موجود از دیدگاه والدین و کودکان

ابعاد	پیشنهادات
کالبدی- فضایی	- طراحی معابر ویژه پیاده با محدودیت‌های ترافیکی برای خودروها - تنظیم محدودیت‌های سرعت در محلات و نصب تابلوهای هشداردهنده برای رانندگان - آموزش قوانین ترافیک و ایمنی کودکان از طریق مدارس و پویش‌های شهری - تأکید بر حضور بزرگسالان به عنوان ناظرانی که برای مراقبت از کودکان در فضاهای بازی - تغییر کوتاه مدت و موقتی کاربری خیابان‌های منتخب به فضای بازی در زمان‌های مشخص - ایجاد امکاناتی ایمن برای عبور کودکان از خیابان‌ها بدون نیاز به مواجهه با ترافیک خیابان‌های شلوغ
عملکردی	- ایجاد و توسعه فضاهای سبز و پارک‌ها با امکانات بازی مناسب - ایجاد مکان‌ها و فضاهای شهری انعطاف پذیر، چند کاربردی و سازگار با نیازهای کودکان - قابلیت دسترسی فضاهای بازی برای تمام کودکان
منظر شهری	- کوچک‌سازی مبلمان شهری، ایجاد دیواره‌های نقاشی، و کف‌پوش‌های ایمن و رنگارنگ با جذابیت بصری بالا - نصب تابلوها و علائم هدایتی ویژه کودکان به منظور هدایت آن‌ها به مراکز بازی یا مسیرهای امن - اهمیت به تنوع زیست محیطی همچون گونه‌های زیستی پرندگان، حشرات، گل‌ها و درختان - توجه به جنبه‌های طراحی معماری مانند فرم، مقیاس، تاریخچه و نمای ساختمان‌ها
اجتماعی- فرهنگی	- تأسیس مکان‌هایی مانند کتابخانه‌ها، خانه‌های بازی، و مراکز فرهنگی - طراحی فضاهای مختلف برای بازی‌های نقشی و گروهی - طراحی فضاهای بازی متناسب با فرهنگ و محیط محلی - به کار بردن فناوری در بازی‌ها مانند اپلیکیشن‌های تعاملی یا غرفه‌های آموزشی برای ایجاد تجربیات یادگیری - ایجاد تنوع در فضاهای بازی، از قبیل بخش‌های آرام برای خواندن و استراحت، مناطق هیجان‌انگیز برای بازی‌های پرجنب و جوش و مناطق تعاملی برای بازی‌های گروهی

۷- منابع

- [۱] اتحاد، سیده شبناز، جمعه پور، محمود، عیسی لو، شهاب الدین. (۱۴۰۰). مطالعه تغییرات سبک زندگی شهری در شرایط بحران؛ با تاکید بر بیماری کووید-۱۹. فصلنامه علمی-ترویجی دانش پیشگیری و مدیریت بحران، ۱۱(۱): ۸۱-۹۵.
- [۲] اسداله ئی، مرضیه، رافضی، زهره. (۱۴۰۰). بررسی تأثیرات روانی ویروس کرونا و قرنطینه‌ی پس از آن بر کودکان با استفاده از آزمون های ترسیمی: مطالعه موردی. روان شناسی بالینی، ۱۳(شماره ۲): ۱۲۱-۱۳۲.
- [۳] بندر آباد، علیرضا. (۱۳۹۰). شهر زیست‌پذیر. تهران: آذرخش.
- [۴] بهزادفر، مصطفی، نادری، مجید، و فروزان گهر، حمیده. (۱۳۸۸). تلقی شهروندان از کوچه خوب و معیارهای شکل دهنده آن: مطالعه موردی شهروندان تهرانی. معماری و شهرسازی (هنرهای زیبا)، ۴۰(۴): ۱۱۱-۱۲۰.
- [۵] پاکزاد، جهان‌شاه. (۱۳۸۹). سیر اندیشه‌ها در شهرسازی (۳). تهران: انتشارات آرمان‌شهر.
- [۶] توسلی، محمود. (۱۳۹۰). طراحی فضاهای شهری، تهران: مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران.
- [۷] حسنی، کیانوش، و بهاری نژاد، مرجان. (۱۴۰۰). تبیین ارائه راهکارهای طراحی فضاهای شهری زیست پذیر شاد در راستای ارتقای کیفیت زندگی، فصلنامه پژوهشی- تخصصی شهرسازی و معماری هویت محیط، ۲(۷): ۴۱-۵۴.
- [۸] رجبی، ژیلاد، و حاجی قاسمی، فرزانه. (۱۳۹۲). منظر شهری دوستدار کودک؛ رویکرد منظرین در شهر، نشریه منظر، ۲۵(۲): ۲۰-۲۳.
- [۹] شبعه، اسماعیل. (۱۳۸۶). آماده سازی شهر برای کودکان نمونه مورد بررسی: تهران، تهران: سازمان فرهنگی شهرداری تهران: نشر شهر.
- [۱۰] عادلپان راسی، نغمه. (۱۳۹۷). امکان سنجی فضاهای عمومی محلات شهری با تاکید بر معیارهای شهر دوستدار کودک (نمونه موردی: شهرداری منطقه ۱۰ مشهد)، پایان نامه کارشناسی ارشد برنامه ریزی شهری.
- [۱۱] علیزاده، سمیه. (۱۳۹۱). ارزیابی حرکت سلولی تغییرات تراکم‌های ساخت و ساز در کلان‌شهرهای ایران (مطالعه موردی: شهرک زعفرانیه تبریز). پایان نامه کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشکده علوم انسانی دانشگاه زنجان.
- [۱۲] کیانی، اکبر، و اسماعیل زاده کواکی، علی. (۱۳۹۱). تحلیل و برنامه ریزی «شهر دوستدار کودک» (CFC) از دیدگاه کودکان (مطالعه موردی: قوچان). باغ نظر، ۹(۲۰)، ۵۱-۶۲.
- [۱۳] ماجدی، حمید؛ و بندرآباد، علیرضا. (۱۳۹۳). بررسی معیارهای جهانی و بومی شهر زیست پذیر. هویت شهر، ۸(۱۷): ۶۵-۷۶.
- [۱۴] معینی، سید مهدی، (۱۳۹۵)، شهر همگان. تهران: انتشارات آذرخش.
- [۱۵] روستایی، شهرپور؛ کوهی قولقاسم، فریبا. (۱۴۰۲). شناسایی نیروهای کلیدی موثر بر زیست‌پذیری شهری کودکان با رویکرد آینده نگری (مطالعه موردی: منطقه ۳ تبریز)، نشریه علمی جغرافیا و برنامه ریزی، ۲۷(۵۸): ۹۳-۱۰۰.
- [۱۶] نوریان، فرشاد؛ فلاح، مونا. (۱۴۰۱). ارزیابی شاخص‌های زیست پذیری شهرهای هوشمند در دوران پسا کرونا (مطالعه موردی منطقه ۱۲ شهرداری تهران). نشریه علمی شهر ایمن، ۵(۴): ۳۹-۵۴.

doi: 10.22034/ispdrc.2023.1988226.1019

- [۱۷] کرمی، اسلام؛ بصیری، مصطفی؛ و زینالی عظیم، علی. (۱۳۹۹). تحلیل طراحی فضاهای شهری ایمن برای زنان براساس تعاملات اجتماعی مادر و کودک (پارک بانوان آنا در تبریز). نشریه علمی شهر ایمن، ۳(۳): ۴۹-۶۷.

[۱۸] دارابی حسن، آشتیانی ریحانه، رضائی انور مونا، فارسی زاده ندا. (۱۴۰۰). واکاوی ارتباط میان فضاهای باز شهری و همه‌گیری بیماری کووید-۱۹. *دانش پیشگیری و مدیریت بحران*، ۱۱ (۲): ۱۶۶-۱۷۸.

[۱۹] عباسی، ابراهیم. (۱۴۰۰). بحران‌های پاندمیک (بیماری‌های همه‌گیر) و سیاست: فرصت‌ها و تهدیدات پسا‌کروناپی (کووید ۱۹) در ایران. *سیاست-مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی*، ۵۱ (۱)، ۲۳۳-۲۶۰. [SID. https://sid.ir/paper/950592/fa](https://sid.ir/paper/950592/fa)

[۲۰] یوسفی ماتک، حمیدرضا؛ سالاری پور، علی اکبر؛ احمدی، حسن؛ و صارمی، حمید رضا. (۱۴۰۱). بررسی تجارب زندگی مردم در فضاهای شهری در زمان شیوع بیماری همه‌گیر کووید ۱۹؛ مورد پژوهی: شهر رشت. *نشریه هنرهای زیبا: معماری و شهرسازی*، ۲۷ (۲): ۶۱-۷۲. [doi: 10.22059/jfau.2022.343056.672771](https://doi.org/10.22059/jfau.2022.343056.672771)

[۲۱] مرادی حانیه، حیدرنتاج وحید، باعزت فرشته. (۱۴۰۲). مولفه‌های محیطی تأثیرگذار در ارتقای هوش حرکتی کودکان؛ مطالعه موردی: پارک شادی و پارک نوشیروانی بابل. *مطالعات محیطی هفت حصار*، ۱۱ (۴۳): ۷۱-۸۴. [20.1001.1.23225602.1402.11.43.7.7](https://doi.org/10.1001.1.23225602.1402.11.43.7.7)

[۲۲] غفاریان بهرمان، محمد؛ پریزادی، طاهر؛ شماعی، ع؛ خطیبی زاده، محمدرضا؛ شهسوار، امین (۱۳۹۵)، تحلیل فضایی زیست‌پذیری محلات شهری (مورد مطالعه: منطقه ۱۸ تهران). *پژوهش‌های محیط زیست*، دوره هفت، شماره ۱۴، صص ۴۵-۵۸.

[۲۳] خراسانی، محمدامین؛ رضوانی، محمدرضا؛ مطیعی لنگرودی، سیدحسن؛ رفیعیان، مجتبی (۱۳۹۱)، سنجش و ارزیابی زیست‌پذیری روستاهای پیرامون شهری، مورد مطالعه: شهرستان ورامین، پژوهش‌های روستایی، دوره سه، شماره ۱۲، صص ۸۵-۱۱۰.

[۲۴] حجاریان، احمد، و دالوندی، سهیلا. (۱۴۰۰). تبیین اثرات پاندمی کرونا بر میزان زیست‌پذیری (مورد مطالعه: مناطق روستایی شهرستان زاهدان). *پایداری، توسعه و محیط زیست*، ۲ (۴): ۳۵-۴۹.

[۲۵] ضرغام روانبخش، شهناز، میرزایی، مژگان، و سامانی مجد، امیرمسعود. (۱۴۰۰). شاخص‌ها و ویژگی‌های شهر زیست‌پذیر بر اساس مدیریت شهری. *کنفرانس بین‌المللی توسعه پایدار و عمران شهری*. [SID. https://sid.ir/paper/901797/fa](https://sid.ir/paper/901797/fa)

[۲۶] رخشانی نسب، حمیدرضا، و نیری، ناصر. (۱۳۹۷). ارزیابی وضعیت شاخص‌های زیست‌پذیری شهری از دیدگاه شهروندان (مورد شناسی: مناطق پنج‌گانه ی شهر زاهدان). *جغرافیا و آمایش شهری - منطقه ای*، ۸ (۲۷)، ۵۵-۷۴. [SID. https://sid.ir/paper/236565/fa](https://sid.ir/paper/236565/fa)

[27] Casellati, A. (1997). The Nature of Livability In Lennard, S.H., S von Ungern-Sternberg, H.L. Lennard (Eds.). *Making Cities Livable. International Making Cities Livable Conferences*, 219-233.

[28] Churchman, A. (2003). Is There a Place for Children in the City? *Journal of Urban Design*, 99-111.

[29] Connolly, C., Ali, S., & Keil, R. (2020). On the relationships between COVID-19 and extended urbanization. *Dialogues in Human Geography*, 2013-2016.

[30] Costi, D. (2022). *Designing the City of People 4.0 (Reflections on strategic and sustainable urban design after the COVID-19 pandemic)*. Springer.

[31] Daneshpour, Z. (2020). Out of the coronavirus crisis, a new kind of urban planning must be born: post-pandemic urban and regional planning and the lessons that can be learned from the Coronavirus pandemic. preprint, 1-10.

[32] Falko, M., & Hampton, J. (2010). *Seattle Integrated Alley Handbook: Activating Alleys for a Lively City*. Seattle: ScanDesign Foundation and Gehl Architects.

[33] Gorbalenya, A. (2020). Severe acute respiratory syndrome-related coronavirus: The species and its

viruses – a statement of the Coronavirus Study Group. bioRxiv preprint.

[34] Mitra, R., A. Moore, S., Gillespie, M., Faulkner, G., M. Vanderloo, L., Chulak-Bozzer, T., . . . S. Tremblay, M. (2020). Healthy movement behaviors in children and youth during the COVID-19 pandemic: Exploring the role of the neighborhood environment. *Health and Place*, 1-9.

[35] Moore, S., Faulkner, G., Rhodes, R., Brussoni, M., Chulak-Bozzer, T., Ferguson, L., . . . Tremblay, M. (2020). Impact of the COVID-19 virus outbreak on movement and play behaviors of Canadian children and youth: a national survey. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 1-17.

[36] Mouratidisa, K., & Yiannakou, A. (2022). What makes cities livable? Determinants of neighborhood satisfaction and neighborhood happiness in different contexts. *Land Use Policy*, 1-13.

[37] Riggio, E. (2002). Child-friendly cities. Good governance in the best interests of the child. *Journal of Environment Urbanization*, 45-58.

[38] Sharifi, A., & Khavarian-Garmsir, A. (2020). The COVID-19 pandemic: Impacts on cities and major lessons for urban planning, design, and management. *Science of the Total Environment*, 1-14.

[39] Wade, L. (2020). An unequal blow. *Science*, 700-703.

